

Klub Integracji Społecznej jako wspólna międzysektorowa inicjatywa: pomocy społecznej, służb zatrudnienia, organizacji pozarządowych

Barbara Kowalczyk

1. Formy funkcjonowania KIS

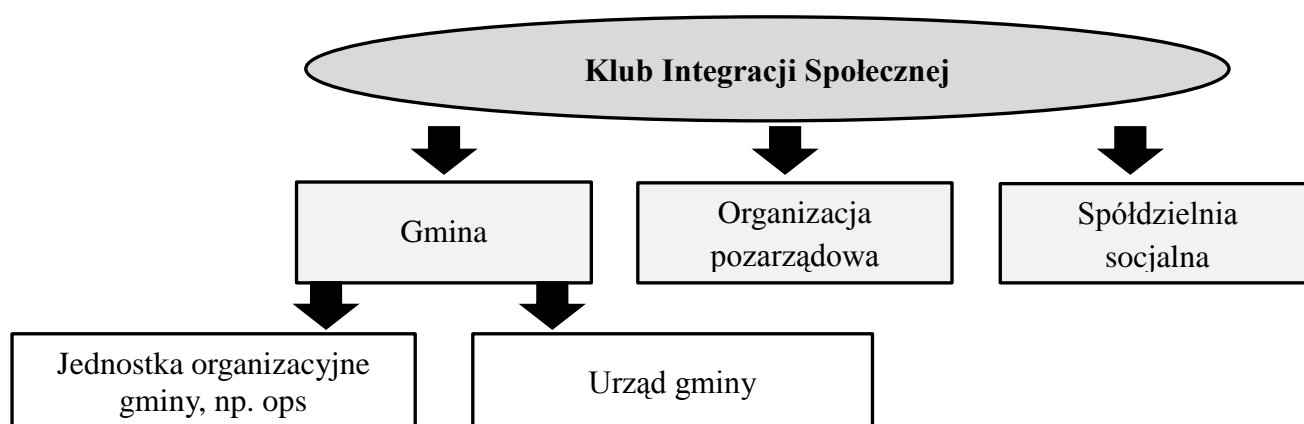
Kluby Integracji Społecznej są, obok Centrów Integracji Społecznej, podmiotami zatrudnienia wspieranego, których zadaniem jest reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W Klubach Integracji Społecznej można organizować w szczególności:

- działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub do podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- miejsca pracy tymczasowej w formie: prac społecznie użytecznych, robót publicznych, staży u pracodawcy;
- poradnictwo prawne i psychologiczne;
- działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego i współpraca z pracownikiem socjalnym.

Kluby Integracji Społecznej mogą być zakładane i prowadzone przez podmioty publiczne i niepubliczne, wskazane na poniższym diagramie.

Diagram 1 Podmioty prowadzące Kluby Integracji Społecznej¹

Źródło: Opracowanie własne

¹ Organizacja pozarządowa rozumiana jak w ustawie o działalności pożytku publicznego i wolontariacie: oznacza to niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu przepisów o finansach publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej, utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia, z wyjątkiem partii politycznych i utworzonych przez nie fundacji;

Samorządowe Kluby Integracji Społecznej mogą działać w specjalnie do tego powołanej jednostce organizacyjnej gminy, w ramach urzędu gminy lub w ramach już istniejącej jednostki gminnej, jako wyodrębniony dział. Większość klubów ma rodowód samorządowy, a najbardziej aktywne są ośrodki pomocy społecznej, ponad połowa wszystkich klubów działa właśnie przy nich.

Diagram 2 Podmioty prowadzące Kluby Integracji Społecznej

62% Kluby Integracji Społecznej samorządowe		38% Kluby Integracji Społecznej organizacje pozarządowe
88% Ośrodki pomocy społecznej	18% inne	

Źródło: MPiPS Informacja o funkcjonowaniu CIS i KIS dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa 2012, s. 31

Kluby Integracji Społecznej mogą też działać przy organizacjach pozarządowych zajmujących się statutowo reintegracją społeczną i zawodową - ponad jedna trzecia klubów ma właśnie taki charakter.² Od 2011 roku Kluby Integracji Społecznej mogą powstawać również przy spółdzielniach socjalnych. Przykładami takich przedsięwzięć są Kluby Integracji Społecznej przy spółdzielni socjalnej „Koziołek” w Lublinie, spółdzielni socjalnej „UI” we Wrześni i Wielobranżowej Spółdzielni Socjalnej „Ogniwo” w Kędzierzynie-Koźlu.

Kluby Integracji Społecznej są podmiotami zatrudnienia socjalnego łączącymi w sobie trzy obszary polityki społecznej kierowanej do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym:

- *pomoc społeczną* – rozszerzenie aktywizacyjnej oferty pomocy społecznej, wykorzystanie aktywizującego narzędzia pracy socjalnej – kontraktu socjalnego;
- *służby zatrudnienia* – rozszerzenie oferty aktywnych instrumentów rynku pracy;
- *ekonomię społeczną* – możliwość reintegracji społecznej i zawodowej w warunkach wykonywania pracy (prace społecznie użyteczne, roboty publiczne, staże u pracodawcy).

Oznacza to, że Kluby Integracji Społecznej będą dobrze wykonywały swoje zadania jedynie przy współpracy wszystkich tych trzech podmiotów, uzupełnionych o współpracę z lokalnymi przedsiębiorcami stanowiącymi lokalny rynek pracy dla absolwentów Klubów i Centrów Integracji Społecznej.

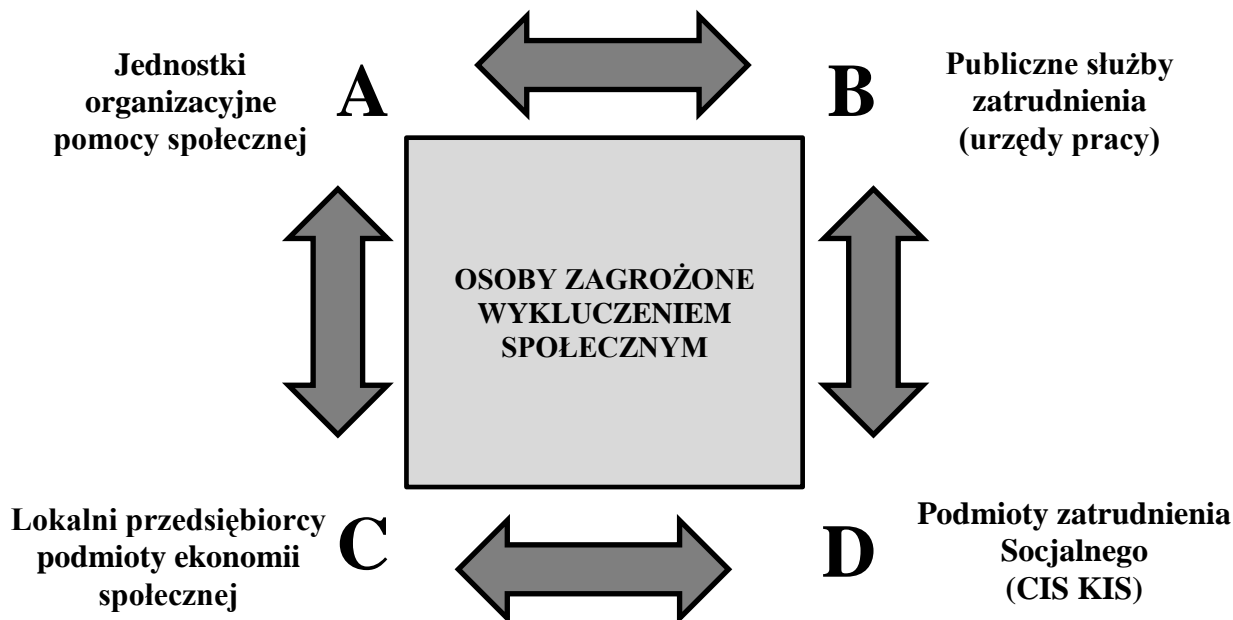
2. Aktywny Kwadrat Lokalnego Partnerstwa

Praktyka funkcjonowania Klubów i Centrów Integracji Społecznej wykształciła model partnerskiej współpracy z instytucjami pomocy społecznej rynku pracy (służby zatrudnienia) i lokalnymi przedsiębiorcami, w tym spółdzielniami socjalnym. Model ten, nazywany często *Aktywnym*

² Bardziej szczegółowo formy działania Klubów Integracji Społecznej są omówione w P. Narodowicz i inni *Poradnik Zakładanie i prowadzenie Klubu Integracji Społecznej* Bractwo im. Św. Brata Alberta w Lublinie Lublin 2010

Kwadratem Lokalnego Partnerstwa, to wzorzec postępowania instytucji, w których każda jest traktowana jako równorzędny partner. Wierzchołki tego kwadratu stanowią poszczególne lokalne instytucje, które istnieją w każdej gminie, powiecie, a nawet województwie tworząc zasób partnerów do współpracy.³

Diagram 3 Schemat Aktywnego Kwadratu Lokalnego Partnerstwa

Źródło: MPiPS Informacja o funkcjonowaniu CIS i KIS dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa 2012, s. 55

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej to przede wszystkim ośrodki pomocy społecznej, ale również powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki wsparcia, Środowiskowe Domy Samopomocy, itp. Lokalni przedsiębiorcy to zarówno przedsiębiorcy działający dla zysku, tworzący otwarty rynek pracy, ale również podmioty ekonomii społecznej, takie jak spółdzielnie socjalne czy inne przedsiębiorstwa społeczne, w tym organizacje pozarządowe tworzące miejsca pracy.

Kluby Integracji Społecznej wypełniają w tym modelu kilka istotnych ról:

- *rolę inicjatora* powstawania lokalnych miejsc aktywizacji społeczno-zawodowej, w ten sposób odciążając ośrodki pomocy społecznej i urzędy pracy w wypełnianiu ich zadań wobec „trudnych grup społecznych”;
- *rolę usługodawcy* wobec osób potrzebujących pomocy i wsparcia w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej (usług edukacyjnych, prawnych, psychologicznych, zawodowych), przede wszystkim dla grup korzystających ze świadczeń pomocy społecznej;
- *rolę integracyjną* wobec rodzin uczestników klubu oraz ich bezpośredniego otoczenia lokalnego⁴;

³ MPiPS Informacja o funkcjonowaniu CIS i KIS dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa 2012, s. 54

⁴ ibidem s.55-56

- *rolę organizatora miejsc pracy* dla uczestników klubu, co umożliwi im trening nabywanych w klubie umiejętności społeczno-zawodowych oraz ułatwia dotarcie do przyszłego pracodawcy;
- *rolę promotora ekonomii społecznej*, poprzez podejmowanie działań na rzecz tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej (Centrów Integracji Społecznej, spółdzielni socjalnych).

Z drugiej strony Klub Integracji Społecznej będąc z jednej strony zasobem dla pozostałych partnerów, sam może w swoim działaniu wykorzystywać zasoby pozostałych partnerów, o czym bardziej szczegółowo w następnym rozdziale.

3. Tworzenie i działanie Klubów Integracji Społecznej przy wykorzystaniu potencjału lokalnego

Podmioty realizujące zadania wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej mogą pełnić wobec siebie różne role, uzupełniając i wspomagając nawzajem swoje działania. Kluby Integracji Społecznej, łącząc działania z różnych obszarów, mogą z tej współpracy skorzystać najbardziej. W poniższej tabeli zestawiono przykładowe sposoby współdziałania Klubów Integracji Społecznej z lokalnymi partnerami.

Tabela 1 Współpraca i wykorzystanie potencjału lokalnego w tworzeniu Klubu Integracji Społecznej

Zadania i zakres współpracy	Podmiot współpracy
Rekrutacja uczestników	Ośrodek pomocy społecznej
	Powiatowy Urząd Pracy
	Centrum Integracji Społecznej
	Organizacje pozarządowe zajmujące się reintegracją zawodową
Praca socjalna	Ośrodek pomocy społecznej w zakresie zawierania i realizacji kontraktu socjalnego i innych form pracy socjalnej (np. grupy wsparcia)
	Organizacje pozarządowe realizujące pracę socjalną w zakresie specyficznym dla danej organizacji
Doradztwo zawodowe	Powiatowy Urząd Pracy
	Centrum Integracji Społecznej
	Organizacje pozarządowe zajmujące się reintegracją zawodową
Poradnictwo psychologiczne, prawne, rodzinne; Treningi umiejętności społecznych	Jednostki organizacyjne pomocy społecznej, w tym ośrodki pomocy społecznej
	Organizacje pozarządowe zajmujące się poradnictwem w obszarze swoich zadań
	Centrum Integracji Społecznej
Udostępnienie bazy materialnej, lokalowej	Wszyscy lokalni partnerzy

Organizowanie pracy tymczasowej Prace społecznie użyteczne	Jednostki organizacyjne pomocy społecznej, w tym ośrodki pomocy społecznej
	Organizacje pozarządowe, instytucje publiczne statutowo zajmujące się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej.
Organizowanie pracy tymczasowej Roboty publiczne	Jednostki organizacyjne gminy, organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, kultury fizycznej i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz pomocy społecznej
Organizowanie pracy tymczasowej Staże u pracodawcy	Wszyscy pracodawcy
Zatrudnianie absolwentów w podmiotach ekonomii społecznej	Przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne, organizacje pozarządowe
Zatrudnianie absolwentów na otwartym rynku pracy	Wszyscy pracodawcy

Źródło: Opracowanie własne

W praktyce współpraca Klubów Integracji Społecznej z lokalnymi podmiotami jest ograniczona, co prawda prawie wszystkie z nich współpracują z powiatowymi urzędami pracy (88%) i ośrodkami pomocy społecznej (81%), to jednak ta współpraca ogranicza się, w większości przypadków, do współpracy podczas rekrutacji uczestników i zawierania kontraktu socjalnego (ops), co wynika z ustawowych obowiązków obu tych podmiotów. A zakres tej współpracy mógłby być dużo szerszy, co pokazuje tabela 1. Najgorzej układa się jednak współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami, zaledwie 6% klubów podejmuje takie działania.

Tabela 2 Współpraca Klubów Integracji Społecznej z lokalnymi partnerami

Podmiot współpracujący	Udział procentowy wskazań
Powiatowy Urząd Pracy	88%
Ośrodek Pomocy Społecznej	81%
Organizacje pozarządowe	50%
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	31%
Firmy szkoleniowe	31%
Centrum Integracji Społecznej	12%
Lokalni przedsiębiorcy	6%
Inni	6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu dotyczącego działalności Klubów Integracji Społecznej na terenie województwa lubelskiego, s. 19⁵

⁵ Dane dotyczące współpracy Klubów Integracji Społecznej z lokalnymi partnerami dotyczą, co prawda województwa lubelskiego, podobne zjawisko można obserwować jednak w całym kraju

4. Bariery we współpracy pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej, urzędami pracy i organizacjami pozarządowymi

Ponieważ najważniejszymi partnerami w działalności Klubu Integracji Społecznej są ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy i organizacje pozarządowe zajmujące się reintegracją społeczną i zawodową, konieczne jest prześledzenie barier utrudniających ich współpracę. Podstawowe problemy we współpracy ośrodków pomocy społecznej i urzędów pracy to: brak systemu współpracy, instytucje działają na zasadzie „każda sobie”, pojawiają się też elementy rywalizacji o klienta.⁶ Poniżej propozycje rozwiązań, które mogłyby poprawić współpracę pomiędzy:

- urzędami pracy i ośrodkami pomocy społecznej – w ramach „Program zindywidualizowanego wsparcia Jowisz”, który zakłada systemową współpracę poprzez wyznaczenie pracowników w każdej instytucji, którzy na co dzień będą współdziałali w odniesieniu do wspólnych klientów, a narzędziem tej współpracy ma właśnie być program zindywidualizowanego wsparcia, integrujący indywidualny plan działania (służby zatrudnienia) i kontrakt socjalny (pomoc społeczna), stwarzając w ten sposób możliwości spójnego i bardziej efektywnego oddziaływania na osobę pozostającą bez pracy;
- urzędami pracy, ośrodkami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi - modelowy system na rzecz integracji społecznej realizowany przez Stowarzyszenie Wrzos. Model zakłada wspólne działanie trzech podmiotów w formie partnerstwa, w którym ośrodki i urzędy pracy dokonują kwalifikacji i rekrutacji osób korzystających z usług oferowanych przez partnerstwo, natomiast wykonywaniem usług zajmują się organizacje pozarządowe. Finansowanie usług odbywa się odpowiednio do zadań przypisanych ustawowo służbom pomocy społecznej czy służbom zatrudnienia.⁷

Jednak, aby w działalności Klubów Integracji Społecznej zasoby lokalne były w pełni wykorzystane, konieczne jest rozszerzenie obszarów współpracy oraz pozyskiwania do niej wielu różnych partnerów, szczególnie przedsiębiorców lokalnych. Najbardziej efektywną formułą takiego współdziałania byłoby partnerstwo lokalne rozumiane jako platforma współpracy pomiędzy różnorodnymi partnerami, którzy wspólnie w sposób systematyczny i trwałe planują, wdrażają i realizują określone działania i inicjatywy, których celem jest rozwój lokalnego środowiska społeczno-gospodarczego.⁸

⁶ Badania przeprowadzono w ramach projektu „Bliźniaki czy rywale” zrealizowanego przez Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS, *Problemy społeczne* 3-4/201, s. 34

⁷ <http://www.wrzos.org.pl>

⁸ A. Sobolewski *Przez współpracę do sukcesu. Partnerstwo lokalne na rynku pracy* Warszawa 2007 <http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Departament%20Rynku%20Pracy/Podrecznik.pdf> str. 10, tam również więcej na temat partnerstw

5. Dobre praktyki Klubów Integracji Społecznej zakładanych przy wykorzystaniu potencjału lokalnego

Ponieważ droga do lepszego wykorzystania potencjału lokalnego prowadzi poprzez partnerstwa lokalne, a takie partnerstwa nie są częstą formą organizowania Klubów Integracji Społecznej, dlatego poniżej przedstawione zostały dobre praktyki takiego działania.

Klub Integracji Społecznej „Aktywni Razem” w Ełku

Inicjator: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ełku

Lider Partnerstwa: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ełku

Partner: Fundacja Pomocy Dzieciom im św. Dominika Savio w Ełku uczestniczy we wszystkich działaniach, zajmuje się jednak przede wszystkim rekrutacją i promocją⁹

Klub Integracji Społecznej w Janowie Lubelskim

Inicjator: Ośrodek Pomocy Społecznej w ramach konkursu „Wzmocnienie roli Klubów Integracji Społecznej” zainicjowanego przez MPiPS

Lider Partnerstwa: Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”

Partnerzy: Powiatowy Urząd Pracy (rekrutacja uczestników, organizacja szkoleń zawodowych, finansowanie zatrudnienia tymczasowego), Poradnia Leczenia Uzależnień w Janowie (rekrutacja uczestników, nadzór merytoryczny nad programem zajęć terapeutycznych), Świetlica środowiskowa Stokrotka (opieka nad dziećmi uczestników w trakcie zajęć)¹⁰

Klub Integracji Społecznej w Kozienicach

Inicjator: Stowarzyszenie bezrobotnych „Róbmy Swoje”

Lider Partnerstwa: Stowarzyszenie bezrobotnych „Róbmy Swoje” w Kozienicach

Partnerzy: Fundacja Kooperacja w Grójcu, Urząd Miejski w Kozienicach, Ośrodek Profilaktyki Uzależnień w Kozienicach, Miejsko Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kozienicach (rekrutacja uczestników), Powiatowy Urząd Pracy w Kozienicach (rekrutacja uczestników)¹¹

⁹ http://www.civitas.edu.pl/pub/poradnik_modelu_wspolpracy/dokumenty/2.3.1.pdf

¹⁰ P. Narodowicz i inni *Poradnik Zakładanie i prowadzenie Klubu Integracji Społecznej*, Lublin 2010
<http://www.albert.lublin.pl/ces/userfiles/file/Poradniki%20CES%202010%20.pdf/Poradnik%20ZAK%C5%81ADANIE%20I%20PROWADZENIE%20KIS%20Centrum%20Ekonomii%20Spo%C5%82ecznej.pdf> s.24

¹¹ Z. Wejcman s.42,43 http://www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2013/04/Wejcman_Zbigniew_Ekspertyza_prawno_ustawowa_dotyczaca_KIS.pdf

Klub Integracji Społecznej „Zdrowie Praca Sukces” w Katowicach

Inicjator: Stowarzyszenie Instytut Współpracy i Partnerstwa Lokalnego

Lider Partnerstwa: Stowarzyszenie Instytut Współpracy i Partnerstwa Lokalnego (reintegracja zawodowa z wykorzystaniem trenera pracy, staży zawodowych u pracodawcy we współpracy z lokalnym biznesem) ¹²

Partnerzy: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Katowicach (reintegracja społeczna), Śląskie Stowarzyszenie Ad Vitam Dignam (reintegracja społeczna).

Klub Integracji Społecznej „Wiatrak” w Bydgoszczy

Inicjator: Fundacja „Wiatrak”

Lider Partnerstwa: Fundacja „Wiatrak” w Bydgoszczy

Partnerzy: Fordońska Spółdzielnia Mieszkaniowa przygotowała lokal, w którym mieści się siedziba Klubu, Powiatowy Urząd Pracy ofiarował wsparcie merytoryczne z zakresu reintegracji zawodowej, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej zorganizował dyżury pracowników socjalnych, Fundacja „Wiatrak” objęła opiekę merytoryczną (reintegracja społeczna) i administracyjną¹³

Z przedstawionych przykładów wynika, że najbardziej aktywne w tworzeniu i liderowaniu partnerstwom są organizacje pozarządowe i tylko w jednym przypadku liderem partnerstwa był ośrodek pomocy społecznej. Te dwa podmioty są również najbardziej aktywne w ramach partnerstw, we wszystkich omawianych przypadkach współpracowały one w prowadzeniu działalności klubu. Co może dziwić, nie we wszystkich przypadkach współpraca dotyczyła powiatowego urzędu pracy, który powinien być głównym partnerem w zakresie prowadzenia reintegracji zawodowej i tworzenia miejsc pracy tymczasowej. Tylko w jednym z klubów, w Katowicach, nawiązano systemową współpracę z lokalnymi przedsiębiorcami w ramach organizowania staży u pracodawcy i tylko w jednym klubie, w Bydgoszczy współpraca dotyczyła spółdzielni mieszkaniowej. Poniżej w tabeli zbiorcze informacje na ten temat.

¹² Informacje pochodzą ze strony <http://www.partnerstwo.org.pl/kis/>, więcej na temat systemowych oddziaływań w artykule B. Kowalczyk, Kudła M., Polakowski D. "Systemowe rozwiązania w Klubie Integracji Społecznej "Zdrowie Praca Sukces" we współpracy z społecznie odpowiedzialnym biznesem", w przygotowaniu

¹³ <http://www.wiatrak.org.pl/pomoc/o-klubie>

Tabela 3 Aktywność różnych podmiotów w partnerstwach prowadzących działalność w formie Klubów Integracji Społecznej

Partnerzy i współpracownicy	Klub Integracji Społecznej w Ełku	Klub Integracji Społecznej w Janowie Lubelskim	Klub Integracji Społecznej w Katowicach	Klub Integracji Społecznej w Kozienicach	Klub Integracji Społecznej w Bydgoszczy
Ośrodek pomocy społecznej					
Powiatowy Urząd pracy					
Organizacja pozarządowa					
Prywatny przedsiębiorca					
Spółdzielnia Mieszkaniowa					

Źródło: Opracowanie własne

Z przedstawionych przykładów wynika, że zasoby lokalne nie są wystarczająco wykorzystywane w działalności Klubów Integracji Społecznej. Oznacza to, że istnieje potencjał do rozwoju tej formy reintegracji społecznej i zawodowej, jednak powinien on być właściwie spożytkowany.